

Frans Walch

ROOTHAERT

een biografie

de
Prom

Inhoud

Inleiding	7
I Jeugd	9
II Dienstjaren 1914-1918	31
III Studententijd	36
IV De jaren twintig	42
V Van jurist tot schrijver	56
VI De detectives	62
VII De camera loopt	89
VIII Twee verdachte boeken	103
IX De verkeerde omgang	115
X Doctor Vlimmen	126
XI Die verkeerde weereldt	144
XII De mobilisatie	158
XIII De vlam in de pan	168
XIV De bezettingsjaren	209
XV Villa Cascara	218
XVI De wenteltrap	230
XVII Oom Pius	240
XVIII Een avondje in Muscadin	253
XIX Vlimmen contra Vlimmen	263
XX Vlimmens tweede jeugd	282
XXI De jaren vijftig	295
XXII Ziekte en herstel	326
XXIII Duivelsfortuin	340
XXIV De laatste jaren	347
XXV Literatuur of lectuur?	355
XXVI De erfenis	365
XXVII Ton-Toon-Anton, herinneringen	374
Epiloog	385
Noten	386
Bibliografie	414
Naslagwerken	419
Archieven en documentatiecentra	422
Personenregister	423
Verantwoording illustratiemateriaal	429

ISBN 90 6801 495 1
Copyright © 1996 by Uitgeverij de Prom, Baarn
Ontwerp omslag: Bosch en Keuning Studio
Verspreiding voor België: Uitgeverij Westland nv, Schoten

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912° het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

XXIII Duivelsfortuin

De eerste voorzichtige pogingen om tot een nieuwe roman te komen dateren van het voorjaar van 1962. De fysieke handicap plaatst Roothaert voor onvoorziene aanpassingen. Het eerste kladje bijvoorbeeld, vroeger in hoge snelheid op het papier gekrabbeld, dient nu getypt te worden: 'Een hele revolutie, waarom door iedereen gelachen wordt, behalve door mij.'⁸⁴⁹

Vooreerst moest hij zich ermee tevredenstellen met de Simenon-vertalingen zijn typevaardigheid aan te scherpen en pas wanneer de vierde vertaling de deur uit is, werpt hij zich op een eigen nieuw verhaal. In juli 1963 bericht hij Kriens dat hij 'eindelijk weer eens vlam gevat' heeft en dagelijks op zijn schrijfmachine zit te hameren, zonder exact te weten waarheen 'zijn pen' hem zal leiden: 'Voorlopig speelt het in een grote stad.'⁸⁵⁰

Een week later wordt Romijn op de hoogte gesteld: 'Er zijn nu drie hoofdstukken af, maar ik geloof er niet helemaal aan.'⁸⁵¹

Tussentijdse werkzaamheden – hij krijgt het spontaan door een Duitser vertaalde *Oom Pius* ter correctie opgestuurd, wat hem een paar weken kost – halen hem uit zijn concentratie en pas in oktober staat het vierde hoofdstuk op papier. 'Dus het kan een boek worden,' luidt het nog weinig overtuigend en tegelijkertijd cynisch, want onder een boek verstaat hij een gebonden editie. 'In een tijd dat er niets dan pockets verkocht kunnen worden, zijn de vooruitzichten weinig riant.'⁸⁵² Volgens hem heeft de pocket zelfs het beste publiek totaal bedorven.

Tegen het eind van het jaar is hij nog immer onzeker over zijn voorde- ringen en raakt door het minste of geringste uit zijn doen.

Een logeerpartijtje van de kleindochter van Greetje, Marion, met een vriendinnetje, 'twee giechels van 16 jaar', heette een jaar eerder nog een welkome afwisseling. 'Het was zo eens heel wat anders, dat jonge ge- broed in huis en we vonden alles maar leuk, zelfs hun concerten voor viool en blokfluit.'⁸⁵³

Nu verstoort zelfs het gewoontegetrouw versturen van kerst- en nieuwjaarskaarten zijn concentratie: 'Ik ben weer eens van het werk ge- houden, zowel door die vervloekte kaarten met kerstkitsch – ik verstuur er zelf niet een, maar moet ze beantwoorden van Greetje – als door de zoveelste correctie van een nieuwe *Vlimmen*-uitgave. Wil je wel gelo-

ven, dat ik op deze manier een hekel krijg aan het boek? Waarop het antwoord luidt: You should not quarrel with your bread and butter.⁸⁵⁴

In 1964 wendt hij al zijn energie aan om het boek te voltooien. Bemoeiigende kreten van Romijn, die de eerste kopij te lezen krijgt, sterken zijn vertrouwen.

'Dit kan best weer eens een Wenteltrap-verkoop worden,'⁸⁵⁵ vermoedt Romijn en hij dringt er bij Roothaert op aan zich alvast op een titel te bezinnen, opdat Dick (Bruna) aan het werk kan gaan. Een eerste proeve, 'Motten in de pels', wordt al snel verdrongen door 'Niets aan te doen'. De probeersels van Romijn, 'Torentje bussekruit' en 'Rad van avontuur', een titel die Dick Bruna aanspreekt en waarop hij vermoedelijk de prent op het stofomslag baseerde, kunnen Roothaerts goedkeuring niet wegdragen. Uiteindelijk rolt de titel *Duivelsfortuin* uit de koker, waarmee beide partijen vrede hebben.

In de drukke maand december, waarin het pand aan de Alfons Schneiderlaan geteisterd wordt door een Vlaamse tv-ploeg die opnamen komt maken voor een literair programma, legt Roothaert de laatste hand aan zijn zestiende boek om op 21 december 1964 Abs Bruna te kunnen verblijden met de woorden: 'Hierbij het laatste restje van DUIVELSFORTUIN, op hoop van zegen. Druk er nu maar lustig op los.'⁸⁵⁶

De titel van de roman vindt zijn verklaring in het gezegde 'De duivel schijnt altijd op de grootste hoop' – Roothaert houdt het op 'kakt' – of, zoals ze in Vlaanderen zeggen 'Het water loopt altijd naar de zee'.

'Het gaat over een machtige familie,' legt Roothaert uit, 'zoiets als de Rothschilds, waar niemand aan kan. Alle aanvallen lopen spaak en het lijkt wel of de familie door een geheime macht beschermd wordt.'⁸⁵⁷

Roothaert doopte zijn familie Barry: 'Het zijn afstammelingen van Duinkerke kapers uit de 16de eeuw. In heel wat havensteden zijn zulke families te vinden, die vele commerciële bedrijven controleren.' Hij baseert zich niet op een bestaande familie, maar noemt zijn creatie 'de optelsom van alle bankiers en commerçanten. (...) geen smeerlappen. Daar staan ze te hoog voor. En ze zijn vooral niet decadent...'⁸⁵⁸

De meest in het oog springende Barry's in het verhaal zijn de broers André en Etienne, gehuwd met twee rijke Amerikaanse zusjes. De verstandhouding tussen echtgenotes en echtgenoten is goed. Desondanks houdt Etienne er een minnares op na, Suzanne Deprez, een ex-kantoor-meisje. Zij is getrouwd met de ziekelijk jaloerse vertegenwoordiger Edmond Deprez die in elke man met wie Suzanne contact heeft een potentiële minnaar ziet. Op een van die ingebeelde minnaars pleegt hij een aanslag. Wanneer Edmond, eenmaal achter de tralies beland, zijn vergissing inziet, pleegt hij zelfmoord.

Een andere figuur is de maatschappelijk weinig geslaagde en labiele

Maurice Dhondt die zich, als dat zo uitkomt, onledig houdt met lichte chantagepraktijken. Nu heeft hij echter een interessanter geval bij de hand, hij heeft een van de Barry's betrappt met Suzanne. Regelmatig posteert hij zich in de buurt van hun ontmoetingsplaats, hotel La Paz, schiet als hij zekerheid heeft omtrent de stiekeme relatie, een aantal compromitterende plaatjes en bereidt zijn strategie voor. Een voor een stuurt hij de foto's naar het kantoor van de Barry's, maar hij begaat daarbij een blunder. Hij heeft de broers Barry verwisseld en richt zijn post aan de verkeerde, André, die zich op dat moment in het buitenland ophoudt. Diens wat oudere en nuchtere privésecretaresse krijgt nu de gewraakte foto's in handen. Deze pientere 'Mademoiselle' blijkt een maatje te groot voor de arme Maurice, die het tij niet mee heeft.

Zijn huwelijk met de half-Russische Darja, die aan ether verslaafd is, staat onder zware druk. Als hij Darja weer eens lamgeslagen door haar verslaving in bed aantreft, bedenkt hij een plan om haar te vermoorden. De schlemielige wijze waarop het plan mislukt, is tekenend voor Maurice. Dat Darja dagen later toch de dood vindt, heeft ze aan zichzelf te wijten. Voor Maurice is het een bevrijding. Hij keert terug naar zijn ex-verloofde, accepteert een baan bij Barry, waar 'Mademoiselle' hem in een onderonsje overrompelt door hem te confronteren met de door hem gemaakte foto's van Etienne Barry en Suzanne. Het bewijsmateriaal wordt vernietigd en de zaak gaat in de doofpot.

Bij al de verwickelingen zijn de broertjes Barry steeds buiten schot gebleven, hetgeen 'Mademoiselle' met haar vele dienstjaren bij de Barry's nog altijd verbaast:

'Zij moet nu maar eens voor goed aannemen, dat er hier eenvoudig niets ernstigs kán gebeuren. Een speciale demon is er immers mee belast te waken over het fortuin van de Barry's. En hij gaat over lijken! Steeds worden er gevaarlijke complotten op touw gezet en steeds gebeuren er wonderen, als nu. En ook al zijn de Barry's geduchte vechtersbazen, de meeste van hun problemen schijnen zichzelf op te lossen.'⁸⁵⁹

Zonder dat de naam Antwerpen één keer in het verhaal voorkomt, is het duidelijk dat de sinjorenstad het belangrijkste decor vormt.

'Natuurlijk is het Antwerpen. Maar ik heb de stad niet genoemd om er vrijer tegenover te staan,' zegt hij in een interview met Frans De Bruyn, die eraan toevoegt, dat hij het stadsbeeld goed herkenbaar vindt. Daarop antwoordt Roothaert: 'Nou ja, de Lange Nieuwstraat heet wel de Lange Brugstraat en de Jezuietenrui wordt als Jezuietenveld vermeld. Maar als u het zegt, zal het wel zo zijn.'⁸⁶⁰

En wat te denken van de mijmeringen van Maurice Dhondt: 'Hij was zo graag naar de haven gegaan, naar de Gouden Helm voor een portie mosselen.'⁸⁶¹ Elke rechtgeaarde sinjor weet dat hier De Roode Hoed bedoeld wordt, waar Roothaert menig vriend mee naartoe troonde om hem te vergasten op een maaltje mosselen.

Zonder al te cryptisch denken leiden beschrijvingen van bepaalde locaties tot herkenbare stukjes van zowel Antwerpen als Deurne, in de roman Vroenen genoemd, de woonplaats van Maurice:

'Vroenen vormt een geheel met de stad en de aangrenzende randgemeenten. De begraafplaats ligt er nog bij de zestiende-eeuwse kerk in de oude dorpskern, aan een driehoekig marktpleintje, waar nu de tramlijnen elkaar kruisen en lage huisjes met pannendaken neerhurken in de schaduw van de modernste hoogbouw.'⁸⁶²

Ingezetenen van het Vlaamse Deurne zullen er weinig moeite mee hebben hierin hun Cogelsplein met de Sint-Fredegandus-kerk te herkennen.

Ook laat de plek waar de Barry's hun riante villa's hebben opgetrokken en de echtgenote van André zich verlustigt aan haar Arabische volbloeden zich gemakkelijk vergelijken met het gebied de Kalmthoutse Heide, in de roman opgevoerd als de Roerdonkse Duinen.

Voor zijn documentatie verviel Roothaert in zijn oude gewoonte: het afschuimen van de dagbladen naar opvallende berichtjes.

'Vooral de kleine stadsnieuwttjes... Het gebeurt zo dikwijls dat men daar in enkele lijnen het hoogtepunt uit een mensenleven ziet samengevat staan. Bij het lezen van heel wat van die nieuwttjes voelt men de neiging om er een roman van te maken. Vele van die berichtjes zijn verwerkt in het jongste boek. Een romanschrijver kan altijd goed gediend worden door de realiteit.'⁸⁶³

Soms liet hij zich inspireren door eigen ervaringen, maar minder dan in zijn vorige werk, zo lijkt het, en meer gecamoufleerd.

De aan ether verslaafde Darja, van Russische afkomst, grijpt bijvoorbeeld terug op Roothaerts herinnering aan een gevluchte Rus, eveneens een 'etheromaan'. Deze man runde het pension in Wilrijk waar Roothaert en zijn vrouw tijdens hun eerste weken in België logeerden, en droeg de wonderlijke familienaam Voltaire. Darja stamt uit het Russische geslacht Richelieu. Roothaert expliceert in zijn verhaal hoe welgestelde Russische families al sinds de zeventiende eeuw Franse gouvernantes aantrokken, 'die wel eens verblijd werden met een kind van de heer des huizes'⁸⁶⁴.

Frans De Bruyn probeert in een interview Roothaert ertoe te bewegen *Duivelsfortuin* in een genre onder te brengen en krijgt het wat onwillige antwoord: 'Als u het echt in een hokje wilt stoppen, dan is het aan de existentialistische kant.' Hij is van mening dat geen enkele schrijver een boek begint met de idee: nu ga ik een existentialistische, een magisch-realistische of wat dan ook voor een roman creëren. Zijn roman kreeg gestalte tijdens het schrijven. 'Vanaf mijn eerste detective heb ik gemerkt dat het helemaal verkeerd is uit te gaan van een schema. Al schrijvende krijg ik veel betere ideeën dan ik bij het opstellen van een schema kan vinden.'

Met existentialisme in zijn boek bedoelt hij: 'Dat de mens in zijn doen en denken bepaald wordt door zijn naakte bestaan, of beter: door zijn materieel bestaan.' Als de interviewer opmerkt dat naturalisme, materialisme en marxisme met die uitspraak raakvlakken hebben, luidt de reactie: 'Kunt u ook zeggen. Al die begrippen grijpen zo erg in mekaar, dat men ze beter kan afschaffen.'⁸⁶⁵

De verschijning van *Duivelsfortuin*, acht jaar na zijn vorige boek, gaat gepaard met veel luister. De feestelijke presentatie vindt plaats in de colonnadezaal van het monumentale achttiende-eeuwse Huis Osterrieth aan de Meir te Antwerpen. Gezeten achter een bonkige eikenhouten tafel tegen de achtergrond van een historisch Schelde-gezicht laten Ton en Greetje zich fêteren.

Na een openingswoord van Abs Bruna spreekt Frans De Bruyn, mede-organisator van het festijn, de feestrede. Er zijn bloemen voor Greetje en uit handen van vriend en uitgever Bruna ontvangt Roothaert een bijzonder exemplaar van *Duivelsfortuin*, op snee en in rood leer gebonden.

Tussen de zich aan drank en hapjes te goed doende genodigden bevinden zich o.a. Deurnes burgervader Dequeecker en de literatoren Gerard Walschap, Jos Vandeloo en Piet Sterckx. Een select gezelschap krijgt na afloop van de receptie in Au Gourmet sans Chiqué een vorstelijk diner voorgeschoteld.

De gevierde – in zijn dankwoord tekent hij aan dat het nog nooit was voorgekomen 'dat een boek van hem met zoveel staatsie op de markt werd geschopt'⁸⁶⁶ – weet de drukte bijzonder te waarderen: 'Alles bijeen voor ons een blijvende herinnering van de gelukkigste soort.'⁸⁶⁷

De pers reageert als gewoonlijk verdeeld.

'Wrang, bits en makkelijk,' meent ene T.N., dus 'voor de liefhebbers.'⁸⁶⁸

Ab Visser ontvangt een exemplaar en Roothaert heeft hem op het hart gedrukt dat, als hij er in *De Telegraaf* woorden aan vuil zou maken, hij

niet moest vergeten ook de zwakke kanten te belichten. Visser schreeuwt het derhalve niet van de daken, maar houdt het bij een sober, positief getint commentaar.

'Het boeiende van de roman ligt niet zozeer in de intrige van het verhaal als wel in de ironische en raak psychologische wijze waarop Roothaert zijn personen in hun onderlinge tragedies, die elkaar noodlottig kruisen, beschrijft. Het is een boek met wrange, maar ook met amusante passages en met een aantal zeer goed getekende bijfiguren, zoals de Jockey van de familie Barry, een psychologisch meesterstukje op zichzelf. Het is een roman met een pikante, geheel eigen atmosfeer, een nieuwe en vernieuwde Roothaert, die toch de charme van zijn oude vertellerstalent niet verloren heeft, dat integendeel heeft uitgediept.'⁸⁶⁹

De journalist van de *Provinciale Zeeuwse Courant* staat er wat meer onbevangen tegenover.

Het is augustus, vakantie en vrijwel constant slecht weer. Het moment dus voor een boek en tot de meest aanbevelenswaardige behoort dan *Duivelsfortuin*, 'waarmee zowel de doorsnee-lezer die wel eens graag een goede roman leest, als de literaire fijnproever, die bereid is de boog ook eens even ontspannen te laten, echt vele plezierige leesuren door kan brengen'.

Dat het hier niet gaat om literatuur met een enorme L is van geen belang voor de recensent: 'Men leest deze roman met zoveel meer plezier dan al die gerenommeerde hoofdletter-Literatuur. Wie inslaapt boven de nieuwe Vestdijk, wie niets geen zin meer heeft de nieuwe grauwe hersenspinsels van Brakman of Hella Haasse (of vul maar in) te volgen, die probeert het eens met Roothaert, en hij wordt dan waarschijnlijk van bladzij 1 tot en met bladzij 312 geboeid. Wij werden het althans, we lezen het boek in de fameuze ene ruk uit, meer dan een halve nachtrust met vreugde offerend. Wat een knappe intrige, wat een vaart, een verve, een goede smaak, een plezierige, losse allure, wat een werkelijk genóegen, dit boek.'⁸⁷⁰

De *NRC* spreekt de wens uit 'Moge meester Roothaert ons geen acht jaar op het volgende meesterwerk laten wachten: wij zijn niet rijk aan schrijvers die op een zo geroutineerde wijze in de behoefte aan leesvoer voorzien.'⁸⁷¹

Ook Van Domburg in *De Tijd-Maasbode* is een en al vriendelijkheid, ondanks de nu kleine steekjes die Roothaert ten aanzien van de katholieke kerk toch weer uitdeelt, 'want hij kan het niet laten.'⁸⁷²

Ongetwijfeld doelt Van Domburg op de passage waarin Maurice Dhondt nog voor dat zijn vrouw begraven is, niet kan loskomen van gedachten aan zijn gewezen verloofde:

'Telkens schrok hij ervan op en voelde zich schuldig: het lijk stond waarachtig nog boven de aarde! Bij zoiets is zijn eerste reactie nog altijd angst voor straf, al weet hij het volgende moment wel beter. Dat heeft hij overgehouden van zijn opvoeding door de Broeders. Zij werkten met een God, die zich sinds de schepping nog uitsluitend scheen bezig te houden met straffen...'⁸⁷³

Literatuur kan Van Domburg het nog niet noemen, 'maar onderhoudend, huiselijk en smakelijk verteld is zijn verhaal wèl. Dat zijn zelfs de kleine hebbelijkheidjes, waarop hierboven wordt gezinspeeld.'⁸⁷⁴

Frans De Bruyn brengt het boek op 7 juli 1965 nog eens onder de aandacht door het in *De Nieuwe Gazet* uitgebreid te bespreken. Een dag later zal *Duivelsfortuin* als 'mengelwerk' in de krant verschijnen. 'Onze lezers zullen er ongetwijfeld heel wat genoeg aan beleven,'⁸⁷⁵ voorspelt De Bruyn.

Het doet wat onzakelijk aan om een boek dat amper drie maanden in de winkels lag in delen toegankelijk te maken voor een breed publiek. De ervaring had echter geleerd dat een in feuilletonvorm verschenen roman de verkoop eerder stimuleerde dan tegenhield. Ten overvloede stond onder elke aflevering vermeld dat het boek tegen storting van 185 francs op een zeker postchequenummer verkrijgbaar was bij de Brusselse Boekhandel Opkomst.

Laten we het buitenbeentje *Gevaarlijk speelgoed* buiten beschouwing, dan is *Duivelsfortuin* Roothaerts enige boek dat slechts één uitgave beleefde. Bruna liet 10.000 exemplaren drukken, waarvan er ruim 9.000 tot juni 1966 hun weg vonden naar de lezer. In de tweede helft van 1966 werden er nog 242 verkocht. De afrekening over de eerste drie maanden van 1967 bedroeg *f* 162,23 voor 102 stuks.

Hoewel Bruna Roothaert na zijn dood eert met zeer verzorgde edities van enkele boeken, was er zelfs in de Zwarte Beertjes-reeks geen plaats voor een herdruk van *Duivelsfortuin*.

Duivelsfortuin

- 849. Brief A. Roothaert aan J. Romijn, 2 mei 1962. Archief Bruna
- 850. Brief A. Roothaert aan N. Kriens, 10 juli 1963. Afschrift collectie auteur
- 851. Brief A. Roothaert aan J. Romijn, 17 juli 1963. Archief Bruna
- 852. Brief A. Roothaert aan N. Kriens, 18 okt. 1963. Afschrift collectie auteur
- 853. Brief A. Roothaert aan N. Kriens, 7 jan. 1963. Afschrift collectie auteur
- 854. Brief A. Roothaert aan N. Kriens, 2 jan. 1964. Afschrift collectie auteur
- 855. Brief J. Romijn aan A. Roothaert, 8 apr. 1964. Archief Bruna
- 856. Brief A. Roothaert aan A.W. Bruna, 21 dec. 1964. Archief Bruna
- 857. Guido de Munter: 'Mr. Anton Roothaert' (Schrijvers vandaag). *Echo, tweemaandelijks tijdschrift humanistische jongerenbeweging Sint-Niklaas*, jrg. 2, nr. 2, nov. 1956, 2-4
- 858. Frans De Bruyn: 'Mr. Roothaert: (Duivelsfortuin), Antwerpse roman

- door (Hollandse) pen geschreven'. *De Periscoop*, juli-aug. 1965
859. Mr. A. Roothaert: *Duivelsfortuin*. Utrecht 1965, 301
860. De Bruyn 1965
861. Roothaert 1965, 129
862. Roothaert 1965, 259
863. Piet Sterckx: 'Mr. Roothaert: Nieuw boek plus persoonlijk aflatertje' (Dagschuimer). *De Nieuwe Gazet*, 8 mei 1965
864. Roothaert 1965, 39-40
865. De Bruyn 1965
866. 'Vlimmus' schreef nieuw boek'. *Volksgazet*, 7 mei 1965
867. Brief A. Roothaert aan A.W. Bruna, 8 mei 1965. Archief Bruna
868. T.N.: 'Roothaert Galore. Onbekende krant, 1965. Afschrift collectie auteur
869. Ab Visser: 'Vernieuwde Roothaert in Duivelsfortuin, roman met pikante eigen atmosfeer'. *De Telegraaf*, 22 mei 1965
870. 'Mr. A. Roothaert 'Duivelsfortuin' '. *Provinciale Zeeuwse Courant*, 14 aug. 1965
871. 'Boek vandaag'. *NRC*, 20 mei 1965
872. Dbg.: 'Duivelsfortuin'. *De Tijd-Maasbode*, 19 juli 1965
873. Roothaert 1965, 254
874. Dbg. 1965
875. F. De Bruyn: 'Mr. A. Roothaert 'Duivelsfortuin', een roman voor en over sinjoren'. *De Nieuwe Gazet*, 7 juli 1965